

ОМАЗ ПРОФ. ДР РАТКУ МАРКОВИЋУ
ЗБОРНИК РАДОВА

ОМАЗ ПРОФ. ДР РАТКУ МАРКОВИЋУ
ЗБОРНИК РАДОВА

Криминалистичко-полицијски универзитет
Београд, 2024

ОМАЖ ПРОФ. ДР РАТКУ МАРКОВИЋУ
ЗБОРНИК РАДОВА

Издавач

Криминалистичко-полицијски универзитет
Цара Душана 196, Београд (Земун)

За издавача

Проф. др ЗОРАН ЂУРЂЕВИЋ
Ректор Универзитета

Уредник

Проф. др ДАРКО СИМОВИЋ

Рецензенти

Проф. др ЈОВИЦА ТРКУЉА
Проф. др ЗОРАН ТОМИЋ
Проф. др ЗОРАН МИРКОВИЋ

Лектор

ОЛИВЕРА ЈЕЗДИМИРОВИЋ

Компјутерска припрема слога

МИЛОШ ИВОВИЋ
ЈОВАН ПАВЛОВИЋ

Штампа

Бирограф, Београд

Тираж

300 примерака

©2024 Криминалистичко-полицијски универзитет

ISBN 978-86-7020-521-5

Владимир Микић

ОДНОС ПРОФ. РАТКА МАРКОВИЋА
ПРЕМА УСТАВНОМ ПИТАЊУ
У СРБИЈИ ПОСЛЕ ПЕТООКТОБАРСКИХ ПРОМЕНА

Сажетак: *Након петооктобарских промена из 2000. године, у политичкој јавности је тематизована потреба за новим уставним уређењем Србије. Кључни политички чиниоци су најављивали као приоритетни задатак усвајање новог устава, нарочито због жеље да њиме што хитније буде замењен ранији, „Милошевићев” устав, у чијем је редиговању важну улогу имао проф. Ратко Марковић. Иако више није био на позицији с које би могао да утиче на политичке прилике у земљи, могло се претпоставити да ће бити консултован ради пружања доприноса што квалитетнијем уређењу уставних прилика у историјском тренутку који је налагао окупљање стручности, интегритета, знања и добронамерне критике.*

Интерес правничке и шире јавности на плану уважавања стручности и искуства проф. Ратка Марковића знатно је претезао над потребом за процењивањем његове политичке улоге из претходног раздобља и страначке афилијације. Ипак, редиговање Устава из 2006. протекло је без учешћа проф. Марковића. О томе говори чињеница да његови предлози у вези с новим уставним уређењем углавном нису поштовани, те да је он аналитички брито али и доста оштро коментарисао решења усвојена у новом уставу. Ипак, траг стручног доприноса проф. Марковића садржан је у многобројним деловима Устава из 2006. у којима се није умногоме одступало од претходних уставних решења. Признање актуелности његове стручности, вероватно невољно, дато је прећутно, задржавањем основних образаца решења из Устава из 1990. године.

Кључне речи: *Проф. Ратко Марковић. – Устав Србије из 2006. године. – Нови устав Србије.*

1. УВОД

„Чим се нађу у прилици да доносе одлуке од јавног значаја, Срби рачунају да је од тог момента отпочела историја.” (Марковић 2006а, 45)

Политичке промене настале у другој половини 2000. године у Републици Србији и тадашњој Савезној Републици Југославији – СРЈ, биле су опсежне. Међу важнијим очекивањима грађана – али

Аутор је научни сарадник Института за упоредно право у Београду, v.mikic@iur.rs

и обећањима нових власти – било је питање уставне реформе на нивоу СРЈ, али и Србије. Ипак, у ишчекивању да Србија усвоји нови устав протекло је више година, обележених атмосфером узајамних оптуживања кључних представника коалиције на власти (Демократска опозиција Србије – ДОС), недовољно јасним и транспарентним процесима одлучивања о правцима уставног преуређења Србије, али и сталним одлагањем и прећутним одустајањем од било какве ревизије Устава Републике Србије из 1990. године – Устав из 1990,¹ све до усвајања Устава Републике Србије из 2006. године – Устав из 2006.²

С обзиром на чињеницу да је проф. Марковић био носилац важне дужности у власти која је промењена 2000. године, вероватно га кључни носиоци политичких одлука после петооктобарских промена нису укључивали у израду новог устава стога што је у делу стручне и опште јавности био препознат као аутор Устава из 1990, чија је целовита промена била најављивана као приоритетан задатак. Устав из 2006. донет је превише брзо и на начин који не задовољава минималне стандарде транспарентности, што је и видљиво из многобројних грешака, нелогичности и контрадикторности садржаних у њему. Не залазећи у нормативне и стилске квалитете Устава из 1990. године – нарочито у поређењу с уставима којима се Србијом пре тога управљало од краја Другог светског рата – они који су се бавили питањем уставне реформе у оквиру ДОС-а (и наследника те коалиције на власти, у периоду од 2004. до 2006. године) занемарили су углед, стручност и драгоцено искуство проф. Марковића. Да нису, несумњиво би текст новог устава био неупоредиво бољи, јаснији и са знатно мањим проблемима у примени.

Проф. Марковић није био једини аутор Устава из 1990. (како се понекад сагледава у стручној јавности), али се убрајао међу важније учеснике у његовом креирању. Прећутно је прихватио делимично ауторство над тим документом у јануару 2005. године, приликом сведочења на суђењу бившем председнику Србије и СРЈ Слободану Милошевићу пред Међународним кривичним судом за бившу Југославију. На питање поступајућег тужиоца Џефрија Најса (Geoffrey Nice) да ли се сећа ко је од њега затражио да напише тај устав, проф. Марковић је одговорио да не може да се сети „нечега што не постоји” (Фонд за хуманитарно право 2005б, 84). Иако је изреком рекао да није он написао Устав (који је „дело колектива, координационе комисије, а потом Скупштине која га је усвојила”), проф. Марковић је, према властитим речима, „учествовао у писању Устава” (Фонд за хуманитарно право 2005б, 85–86), због чега је осећао „велики професионални понос” (Фонд за

1 Устав Републике Србије, *Службени гласник Републике Србије* 1/1990.

2 Устав Републике Србије, *Службени гласник Републике Србије* 98/2006 и 115/2021.

хуманитарно право 2005а, 9). Опет, изреком, проф. Марковић је истакао да му је била поверена „израда идејне скице” за Устав из 1990. и то од стране председника Републике Србије Слободана Милошевића, с којим је водио честе разговоре „о питањима уставног устројства Србије” (Марковић 2023). Према речима једног његовог факултетског колеге, „кључну улогу” у писању Устава из 1990. имао је управо проф. Марковић, и то у толикој мери да „остале и не вреди спомињати” (Чавошки 1992, 309), а проф. Марковић се сматра и „[званично главним писцем] Устава из 1990.” (Петров 2020, 13). У светлости ових тврдњи, придавање веома важне улоге проф. Марковићу у поступку писања Устава из 1990. не би требало да делује као преувеличавање.

Први део чланка садржи осврт на очекивања проф. Марковића у односу на уставотворни тренутак који је наступио након 2000. године. Следи сажет опис коментара проф. Марковића у погледу слабих квалитета Устава из 2006, укључујући и ретке похвале на местима на којима их уставописац завређује. Закључном разматрању претходи целина у којој се изражава теза да је учешће проф. Марковића у креирању Устава из 2006. ипак, на прећутан начин, остварено, захваљујући постојању многобројних елемената континуитета између решења садржаних у последња два устава Републике Србије.

2. ИШЧЕКИВАЊЕ НОВОГ УСТАВА ПОСЛЕ ПРОМЕНА 2000. ГОДИНЕ

Након политичких промена у Републици Србији (и оних које су истовремено остварене на нивоу СРЈ) с јесени 2000. године, ДОС се упустио у најаве брзог демократског преуређења земље. Према платформи ДОС-а објављеној у марту 2001. године, приоритетни задатак је био усвајање новог устава Србије, којим је она имала да буде одређена „као држава с разграниченом законодавном, извршном и судском влашћу у којој би парламент имао посебно наглашену улогу” (Stefanović 2002). На тај начин је ДОС имао да реализује *прво* обећање дато бирачима пред изборе 2000. године (реч је о првој од 10 тачака Програма ДОС-а), на којима је и однео победу. ДОС је обећао да ће „већ првог дана првог заседања новоизабране скупштине изгласати следећих 10 аката да би вратио поверење народа у државу и њене органе: ПРВО,³ усвојићемо декларацију о хитним припремама за доношење новог устава ради отклањања постојећег уставног хаоса” (Stefanović 2002). Војислав Коштуница, тадашњи председник СРЈ и, уз председника Владе Републике Србије

³ Велика слова су наведена у оригиналном тексту платформе.

Зорана Ђинђића, најзначајнији лидер ДОС-а, наглашавао је да је од свих реформи најзначајнија „уставна реформа” (Stefanović 2002). Уистину, након петооктобарских промена, „основно предизборно обећање нове власти било је доношење новог устава” (Радојевић 2004, 28), о чему сведочи и чињеница да је трочлана експертска група, формирана на захтев председника Коштунице још 2002. године, установила да на плану уставних прилика у Србији, Црној Гори и СРЈ „главни проблем лежи у чињеници да се ниједан устав (ни савезни нити иједан од републичких) не сматра легитимним” (Вотс, Флајнер, Шнајдер 2002, 18).

Усвајање новог устава након петооктобарских промена било је препознато и од дела академске јавности као један од важнијих циљева којима су власти имале да буду посвећене, нарочито стога што је Устав из 1990. „*de facto* престао да постоји као последица дубоких и свеобухватних друштвених и политичких промена до којих је дошло у јесен 2000. [године]”, па је Устав из 1990. најкасније 2003. године био „такорећи мртво слово на папиру” (Лилић 2003, 78). Маниром добронамерног стручњака своје предлоге на плану уставне реформе изнео је и проф. Марковић, као што је то чинио и пре усвајања Устава из 1990.⁴ У новом уставно-историјском тренутку (четири године након петооктобарских промена), он је упућивао на то да нови устав треба да буде нов, кратак, нормативан и демократски, као производ оригинерне уставотворне власти, односно дело уставотворне скупштине (Marković 2004, 1–2). Подсећајући да „у уставу нема места за емоције или елоквентност”, изнео је и предлог да устав буде стваран и ефикасан, „примењен у животу”, проткан применом начела поделе власти и ограничењима моћи доносилаца политичких одлука у институцијама (Marković 2004, 2–4). Нови устав имао би још и да буде *чврст и савремен* (Marković 2004, 5–6).

Како је време одмицало а озбиљнијих *стварних* званичних иницијатива на плану новог важног корака у развоју српске уставности није било, очекивања у вези с тим питањем почела су да се повезују с важним историјским годишњицама. Упркос саветима стручњака, пропуштена је прилика да се нови устав усвоји на јубиларну годишњицу усвајања Устава Краљевине Србије из 2003. године, те на 200-годишњицу подизања Првог српског устанка 2004. године. Према Радојевићу

⁴ У предвечерје распада Социјалистичке Федеративне Републике Југославије, анализирајући доминантне политичке и уставне тенденције, проф. Марковић износи предлоге за ново, другачије уређење тадашње државе. Према њему, та је држава требало да буде реконституисана као „персонална федерација према етничком критеријуму”, уз одржавање референдума на којем би „сви југословенски народи” имали „да се изјасне да ли су за федералну Југославију”, а потом „народи за које се утврди да остају у Југославији требало би да на федералном начелу конституишу уставотворну скупштину”, чија би решења требало да буду потврђена на референдуму (Марковић 1991, 161, 163–164).

(2004, 28), „конституционалну шансу да на Сретење 2004. године усвојимо нови Устав било је неопходно прихватити као дуг прецима и обавезу према потомцима”. ДОС се релативно брзо после преузимања власти показао као дисфункционална коалиција, а Србија се нашла у својеврсном уставном лимбу.

Иако је ДОС у сазиву Народне скупштине Републике Србије – НСРС, имао већину од чак 176 места, што му је, према тексту одредбе члана 133, става 1 Устава из 1990. омогућавало да (уз накнадно референдумско одобрење из става 2 истог члана) усвоји акт о промени Устава, то се током постојања коалиције није догодило. Раније најаве о уставној реформи изгубиле су значај услед атмосфере узајамних политичких сукобљавања, праћених јетким пребацивањима међу коалиционим партнерима, те су изостанак уставне промене, али и „владавина мимо устава и са старим уставом” били „коллатерална штета одсуства консензуса политичке елите и настојања да се реформа политичког система одгоди до нових избора” (Радојевић 2004, 28). Већ 2002. године било је јасно да су, због сложене констелације политичких снага, очекивани тек „трули компромиси о новом уставу” (Стојановић 2003, 83). Међутим, ни они нису остварени пре 2006. године, иако је деловало је „линија живота” Устава из 1990. прекинута коренитим политичким променама из 2000. године. Истина је да „изнад уставотворца Србије од средине 2006. године није стајао акт веће правне снаге који би га спутавао, те је уставотворац Србије имао пуну правну слободу да сачини устав какав хоће”, што је представљало „шансу да донесе нешто ново” коју „уставотворац није искористио” (Марковић 2006а, 43–44).

Осим осталих штетних ефеката које је собом носило пропуштање прилике да Србија на време усвоји нови устав, пасивношћу релевантних политичких актера прекршен је и члан 65 Уставне повеље државне заједнице Србија и Црна Гора,⁵ чијом је једином одредбом била прописана обавеза држава чланица да у року од шест месеци од дана усвајања Уставне повеље изврше делимичну или потпуну ревизију својих устава с циљем њиховог усклађивања с њом. Тај је рок истекао 4. августа 2003. године, више од три године пре усвајања Устава Србије, а слична ситуација је постојала и током трајања непосредно претходне државне заједнице, јер Устав из 1990. никада није био прилагођен Уставу СРЈ (што је водило оспореном легитимитету овог последњег) (Вотс, Флајнер, Шнајдер 2002, 21). Да се предуго чекало на усвајање новог устава прећутно указује и упућивање на то да се на иступање Црне Горе из заједничке државе „изгледа, није рачунало” (Марковић 2006а,

⁵ Уставна повеља државне заједнице Србија и Црна Гора, *Службени лист Србије и Црне Горе* 1/2003.

5). Најзад, пасиван однос према питању промене Устава из 1990. довео је до чак три неуспешна циклуса за избор председника Републике Србије у релативно дугом року – од септембра 2002. до новембра 2003, због чега Србија није имала председника Републике све до јула 2004. године. То је произвело апсурдну ситуацију да је ванредно стање у пролеће 2003. године проглашено на основу одлуке⁶ *вршиоца дужности* а не *председника* Републике, како је било предвиђено одредбом члана 83, тачка 8 Устава из 1990. Упоредиве проблеме је изазвала и парализа рада Уставног суда Републике Србије, који, одлуком *политичке* природе према свему судећи, није имао „довољан број судија за рад суда” (Марковић 2007, 45).

3. КАКО ЈЕ ПРОФ. РАТКО МАРКОВИЋ ОЦЕНИО УСТАВ ИЗ 2006?

Недуго након усвајања Устава из 2006, проф. Марковић је посветио замашан простор писању коментара на тај пропис. Осим значајног рада из *Анала Правног факултета*,⁷ као извор сазнања на том плану јављају се и његови опсежни критички интонирани текстови објављени у часопису *Печат*. Иако се у њих можда може учитати нота носталгије према времену када је његов утицај на уставне прилике био значајнији (или пресудан), ставови проф. Марковића о Уставу из 2006. остали су веома утемељени, у довољној мери детаљни и у стручној јавности, према знању аутора овог чланка, неоспорени. Они су се тицали нетранспарентности поступка усвајања и ниског квалитета Устава, укључујући оцене о његовој преобимности.

Изостајање уобичајених стандарда јавне расправе у поступку усвајања Устава из 2006. није могло да промакне оку проф. Марковића. Устав донет готово криомице и као очигледан производ страначких договарања и противуступака обављених „испод жита” није ни завређивао да добије позитивну оцену упућене јавности, укључујући и некадашњег уставописца. Проф. Марковић је препознао да је реч о уставотворству као тактичком потезу а не трајном, стратешком опредељењу. Према њему, „приговор да је нови Устав дело политичке нагодбе три највеће [...] странке, из којег је била искључена шира политичка и целокупна професионална јавност, тешко [да би се могао]

6 Одлука о проглашењу ванредног стања, *Службени гласник Републике Србије* 21/2003.

7 Ваља навести да је редакција *Анала*, „због значаја и актуелности теме која је обрађена у овом тексту проф. Ратка Марковића, као и због немогућности да се он, и поред најбоље ауторове воље и спремности, скрати без нарушавања извршене анализе и изнете аргументације [...] одлучила да овог пута, сасвим изузетно, одступи од стандарда обима чланака који се објављују у часопису (примедба главног уредника на уводној страници чланка) (Марковић 2006а, 5).

отклонити” (Марковић 2006а, 5). Подсетивши да је приликом разматрања предложеног текста Устава из 1990, „на државној телевизији у ударном термину” вођена расправа између представника власти и опозиције (укључујући и Војислава Коштуницу) (Марковић 2006б), проф. Марковић је истакао да је текст Устава из 2006. формулисан „нагло и неочекивано”, при чему је поступак његовог доношења био „максимално убрзан”, што је за последицу имало то да су „народни посланици предлог Устава видели на дан усвајања у Народној скупштини” (Марковић 2006а, 5, 41).

Наредна позиција критике Устава из 2006. имала је за предмет његову пренормираност. На чињеницу да су писци тог акта били лишени осећања мере указивано је много пута у нашој уставној науци, нарочито у контексту његовог поређења са штедљивије писаним Уставом из 1990, који је садржао приближно двоструко мањи број речи. Та критика је у непосредној вези с непримерним проширивањем тематског регистра Устава из 2006, чија је прва одлика неекономична редакција текста. То нарочито важи за други део Устава из 2006, намењен прокламованој заштити основних права и слобода. Проф. Марковић је уочио да је сâм број чланова те целине готово једнак читавом важећем Уставу Француске, али и да су многобројне одредбе Устава из 2006. које се односе на рад НСРС *пословничке* природе „и није добро” што су унете у тај документ због тога што могу да се мењају само по тежем поступку – оним којим се мења Устав (Марковић 2006а, 11, 16). Исписивањем уставног текста превише замашног обима игнорисана је и сугестија проф. Марковића, којом је предложена предохрана од лошег регулисања. Када се узму у обзир његове критике непримерене *садржине* Устава из 2006, уочљиво је да је посебан осврт пружен на сувишну, *уџбеничку* формулацију начела поделе власти из члана 4, става 3, али и на испразност садржине члана 1, који је пука „политичка декларација која, осим психолошког и емоционалног, нема никакво друго, поготово нема правно значење” (Марковић 2006а, 9, 11).

Да је Устав из 2006. пун техничких недостатака који су тешко опростиви ако се узме у обзир значај посла који је поверен његовим писцима, проф. Марковић је био веома свестан; могло би се рећи да је био најприлежнији аутор који се позабавио овом темом. Препознао је да ће „недопустиво многобројни и необјашњиви номотехнички недостаци” условити осетне проблеме током примене овог прописа, који „обилује редакторским грешкама и алкавостима” и који је, као најнеписменији устав у историји Србије, одликован „стилом” у којем су средишњу улогу заузеле „непажња, немар, а неретко и незнање”, као одлике „лоших студената права прве године студија” (Марковић 2006а, 5, 13, 44, 28).

Упркос томе што је неадекватна стилизација довољно легитиман основ за оспоравање квалитета Устава из 2006, најважније критике на рачун овог документа, по природи ствари, везују се за његова *садржински лоша решења*. Проф. Марковић је побројао низ материјалних пропуста уставопис(а)ца. Према процени аутора овог чланка, најважније критике се односе на непримерен и нејасан текст преамбуле Устава,⁸ непостојање гаранција за сталност и независност судијске и тужилачке функције, слабљење могућности за реализовање права на законодавну иницијативу, па тиме и примене демократског начела, као и за покретање поступка промене Устава, целину посвећену људским и мањинским правима, те поступак разрешења председника републике (Марковић 2006а, 8, 11, 17, 19, 22, 25–27, 38–39, 41, 42–43).⁹ Проблематизовани су и појам „суштинске аутономије”, зајемчене Аутономној покрајини Косово и Метохија, концепт територијалне аутономије који је логички недопустиво приближен локалној самоуправи, декларативност одређења начела социјалне правде, инстанцијско својство дато Уставном суду и превелик број уставних судија, минуциозне процесноправне формулације, уз континуирано наглашавање неодговарајуће редактуре Устава (Марковић 2006а, 6, 8–9, 12, 13–14, 23, 25–26, 28, 32, 33–34, 37, 41, 44 *et seq.*).

Као добронамеран и упућен коментатор, проф. Марковић је посветио пажњу и утврђивању врлина Устава из 2006, односно његових (ретких) побољшања решења садржаних у Уставу из 1990, у чијем је писању, како је у овом раду наведено, учествовао. Међу та решења убрајају се следећа: избор судија Уставног суда од стране више грана државне власти, расписивање парламентарних избора од стране председника републике и временски ограничен статус вршиоца дужности председника републике, правна последица распуштања Народне скупштине, напуштање опције сталности судија Уставног суда, те конституционализација заштите потрошача (Марковић 2006а, 14, 16, 18, 20, 24, 28, 29–30).

4. КОНТРАДИКЦИЈЕ У ВЕЗИ С „ПРЕЂУТНИМ” КОНТИНУИТЕТОМ ИЗМЕЂУ ДВА ПОСЛЕДЊА УСТАВА СРБИЈЕ

За разлику од Устава из 1990, проф. Марковић, према свему судећи, ни на који начин није био укључен у израду Устава из 2006, према чијим се одредбама Србијом управља током скоро два

⁸ Слично пише Симовић (2020а, 190–192).

⁹ О нелогичности решења према којем, за разлику од Устава из 1990, председника републике „разрешава орган који га није бирао” писао је и Симовић (Simović 2013, 18).

последња десетлећа. О његовим евентуалним незваничним сугестијама писцима Устава из 2006. могу да сведоче они упућенији у конкретне прилике, али, судећи према закључцима изнетим у претходна два дела овог рада, могло би се рећи да је у остваривању идеје о писању тог акта проф. Марковић био неоправдано, неосновано, неодговорно и неучтиво игнорисан. Ипак, теза да никаквог његовог трага на Устав из 2006. нема мора се поставити веома обазриво. Наиме, изузетно висок степен сличности између наведена два устава сведочи о прећутним, фактичким, односно „бочним” доприносима проф. Марковића актуелном уставном уређењу Србије. Проф. Марковић је истицао, с правом, да Устав из 2006. није „добацио” даље од тога да буде плод фактичке ревизије уставних решења која су постојала пре петооктобарских промена. Иако је извесно реч о уставима међу којима постоје одређене разлике, решења садржана у Уставу из 2006. свакако се умногоме „римују” с онима које је понудио његов устав-претходник.

Кампања за усвајање Устава из 2006. представљала је својеврсни „рат за *status quo*”. Иако Устав из 2006. у највећој мери оперише *ab initio* унутар појмовног апарата Устава из 1990, разлике између два уставна прописа нису сасвим занемариве. Најважније међу њима састоје се у дефиницији државе, уставном положају Владе и Уставног суда, механизмима за проглашење нередовних околности, начину смењивања председника, обиму и средствима заштите људских права, преносу питања из опсега бивше савезне надлежности (одбрана и спољни послови) у круг питања о којима одлучује Република Србија, те конституционализацији одређених института и државних органа, попут заштитника грађана.

О чудној мешавини која је представљала темеље Устава из 2006, креираној на основним поставкама Устава из 1990. и појединим, у историјском контексту готово нужним правцима развоја, писао је и проф. Марковић. Ипак, он упућује на уопштен закључак да је општа архитектура новог устава јасно креирана према обрасцима којима се водио непосредно претходни уставописац. Да је Устав из 2006. тек „дозидан” Устав из 1990, проф. Марковић писао је потанко и убедљиво.

Устав из 2006, пре свега, није *нов* устав. Ако није предмет баш потпуног његовог подражавања, тај пропис умногоме (вероватно брзоплето) представља више од случајног подударарања с решењима садржаним у Уставу из 1990. и није никакав битан правноисторијски искорак. Ако се баш мора признати, „местимичне корекције [у том смислу] резултат су разумљивих промена које у свету и у земљи доносиоцу устава настану током деценије и по” (Марковић 2006а, 8). Његово „прво обележје је да би се за њега тешко могло рећи, иако је тек донесен, да је нов устав”, те да је „поправка,

чешће набоље, али местимице и нагоре Устава Србије из 1990. [године]” (Марковић 2006а, 6, 43; слично томе видети Марковић 2006б). Он је „само људским правима „украшена” реплика Устава из 1990, недовршена и недоследна у свом настојању да створи одговарајуће нормативне услове за стабилну уставну демократију” (Петров 2020, 12), те „углавном преправљени и измењени текст важећег устава из 1990. године” (Марковић 2006б).

У поређењу с Уставом из 1990, исто су уређена уставна начела, концепција уставних института и хоризонталне организације власти, принципи и јединице локалне самоуправе и територијалне аутономије, надлежности и избор судија Уставног суда, избор председника Републике и текст његове заклетве приликом ступања на дужност, начела о судовима и функције јавног тужилаштва, састав Народне скупштине, те *vacatio legis* и забрана ретроактивности закона (Марковић 2006а, 16, 19, 21, 23, 30, 31, 35, 37, 41–42). Можда и најважније, не постоји битна разлика између систематике два устава, као ни њихове основне концепције, обима уставне материје, те разумевања „кључних уставних института” (Марковић 2006а, 5, 7). По томе се да закључити да је Устав из 2006. тек својеврсни продужени одјек Устава из 1990. иако је усвајање новог устава било представљено као производ онога за шта је проф. Марковић записао да је „невиђена дисквалификација” претходног устава (Марковић 2006а, 41). Уистину, нови устав је био „дело уставног континуитета”, те је „уставни поредак заснован 2006. године дело [...] уставотворне власти утемељене Уставом из 1990. године” (Симовић 2020б, 38). Према свему, Устав из 2006. представљао је скуп истоветних решења, формулисаних према боље сроченом узору.

5. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Аутори Устава из 2006. водили су се резонем кратковидог уставотворног завојевача приликом обављања свог, са стручне тачке гледишта, најодговорнијег посла. Очигледно су игнорисани добронамерни предлози вероватно највећег ауторитета српске уставне науке тог времена, а чињеница да његове критике нису уважене указују на то да се на плану поштовања угледа струке у овој области ни до данас није много тога променило. Свакој власти може да буде од користи одсуство стручног „надзора” над квалитетом уставног акта, нарочито стога што научни радници „немају стварну моћ да покрену уставне промене” (Марковић 1988, 1179). Ипак, експертска „припрема терена” за уставне промене мора се поверити стручњацима, а политички актери који су у периоду

од 2000. до 2006. године дозволили себи „луксуз” да из тог важног поступка искључе научни ауторитет и искуство проф. Марковића учинили су лошу услугу себи али и – што је много важније – земљи којој су номинално били одлучни да помогну да (напокон) добије нов, добар устав.

Праћен помало оптужујућим погледом струке и неоптерећен ризицима да његов производ ускоро „удари у живот”, уставописац из 2006. настојао је да не усвоји њене добронамерне сугестије. Нетранспарентна процедура усвајања Устава из 2006. није ништа друго него повреда прећутног бонтона између политичких снага и академских потенцијала и искустава који су јој стављени на располагање. Мада је писање устава национални задатак који не окупља само политичку подршку већ и стручне капацитете, чини се да је Устав из 2006. писан тако да у релевантном процесу нису уважени савети стручњака, на првом месту проф. Ратка Марковића као одраза истинске преданости јавном добру.

Интерес опште јавности за писање квалитетног устава био је умногоме већи од потребе уставотворца за процењивањем ранијих политичких улога проф. Марковића. Устав према чијим одредбама је Србија уређена и данас плод је, између осталог, процеса из којег је био искључен експерт који је могао можда да највише допринесе постављању нових уставних аранжмана, било због његове политичке каријере, или зато што му је знање у области науке јавног права обезбедило довољно утицајних завидника. Одлука којом су стручност и посвећеност проф. Марковића уставној науци и пракси прећутно маргинализоване у важном националном уставном тренутку мера је на основу које се оцењује допринос нехајног и сумњиво пробирљивог уставотворца развоју домаће уставноправне науке. Имплицитна неповерљивост према сугестијама проф. Марковића за последицу је имала усвајање текста који у историју српске уставности неће ући као пример за углед. Велика је национална штета што се та грешка не може исправити.

ЛИТЕРАТУРА

Вотс, Роналд Л., Флајнер Томас, Шнајдер Ханс-Петер. 2002. *Уставно преуређење Савезне Републике Југославије*. Београд: Центар за либерално-демократске студије.

Лилић, Стеван. 2003. *Неопходан раскид са постојећим*. 76–78. „Нови устав Србије: транзиција, модерност, традиција”. Београд: С. Машић.

- Марковић, Ратко. 9/1988. Устав народа. *Правни живот* 38: 1179–1186.
- Марковић, Ратко. 1–2/1991. Савремени државноправни проблеми Југославије. *Војно дело* 43: 150–166.
- Marković, Ratko. 1/2004. What should Serbian constitution be like. *Facta Universitatis – Series: Law and Politics* 2: 1–6.
- Марковић, Ратко. 2/2006а. Устав Републике Србије из 2006 – критички поглед. *Анали Правног факултета у Београду* 54: 5–46.
- Марковић, Ратко. 2006б. Устав није нов. *Политика*. 13. октобар. <https://www.politika.rs/sr/clanak/16528/Markovic-Ustav-nije-nov>, последњи приступ 1. маја 2024.
- Марковић, Ратко. 2/2007. Уставни суд у Уставу Републике Србије од 2006. године. *Анали Правног факултета у Београду* 55: 19–46.
- Марковић, Ратко. 2023. Слободан Милошевић у коловрату мржње и лажи. *Печат*. 18. август. <https://www.pecat.co.rs/2023/08/slobodan-milosevic-u-kolovratu-mrznje-i-lazi-2/>, последњи приступ 29. јануара 2024.
- Радојевић, Мијодраг. 2004. *Српски уставни од 1835. до 1990. године са уставима Краљевине СХС и Краљевине Југославије*. Београд: Граматик.
- Петров, Владан. 4/2020. Поновно рађање либерално-демократске уставности у Србији и уставни идентитет – уз три деценије од доношења Устава Србије из 1990. *Архив за правне и друштвене науке* 115: 11–35.
- Simović, Darko. 1/2013. Institucionalne pretpostavke usklađivanja ustavnopravnog realnog položaja predsednika Republike Srbije. *NBP. Nauka, bezbednost, policija* 18: 11–25.
- Симовић, Дарко. 1/2020а. Функције преамбуле Устава и особености преамбуле Устава и особености преамбуле Устава Републике Србије. *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 54: 173–194.
- Симовић, Дарко. 4/2020б. О социолошким функцијама Устава Републике Србије из 1990. године. *Архив за правне и друштвене науке* 115: 37–61.
- Стојановић, Радослав. 2003. Посао који касни. 81–84. *Нови устав Србије: транзиција, модерност, традиција*. Београд: С. Машић.

Stefanović, Nenad Lj. 2002. Dve godine DOS-ove vlasti: Obećavanja obećanog. *Vreme*. 25. septembar. <https://vreme.com/vreme/obecavanja-obecanog/>, последњи приступ 17. априла 2024.

Фонд за хуманитарно право. 2005а. Транскрипт са суђења Слободану Милошевићу – сведок Ратко Марковић (18. јануар). <http://www.hlc-rdc.org/Transkripti/Milosevic/Transkripti/Transkripti%20sa%20sudjenja%20Slobodanu%20Milosevicu%20%2814%29/Transkript%20sa%20sudjenja%20Slobodanu%20Milosevicu%20-%202018.%20januar%202005..pdf>, последњи приступ 29. јануара 2024.

Фонд за хуманитарно право. 2005б. Транскрипт са суђења Слободану Милошевићу – сведок Ратко Марковић (24. јануар). <http://www.hlc-rdc.org/Transkripti/Milosevic/Transkripti/Transkripti%20sa%20sudjenja%20Slobodanu%20Milosevicu%20%2815%29/Transkript%20sa%20sudjenja%20Slobodanu%20Milosevicu%20-%202024.%20januar%202005..pdf>, последњи приступ 29. јануара 2024.

Чавошки, Коста С. 4/1992. Трећа Југославија у новом уставном руху. *Анали Правног факултета* 40: 309–316.

Vladimir Mikić, PhD

Institute for Comparative Law in Belgrade

PROF. RATKO MARKOVIĆ AND THE CONSTITUTIONAL QUESTION
IN SERBIA AFTER THE 2000 CHANGES

Summary: *After the 2000 changes, the public discussed the need for a new constitutional arrangement for Serbia. Crucial political actors identified the adoption of the new Constitution as a priority task, driven by the desire to replace the earlier “Milošević” Constitution as soon as possible, the drafting of which was attributed to Prof. Ratko Marković. Although he was no longer in a position from which he could influence the political fluctuations in the country, it could be assumed that he would have been consulted in order to contribute to the most adequate constitutional arrangement in a historical moment that required the gathering of expertise, integrity, knowledge, and benevolent criticism.*

The interests of the experts’ and of the wider public significantly outweighed the need to assess Prof. Marković’s role and his party affiliation in the period prior to the adoption of the new Constitution. Nevertheless, the process of drafting the Constitution of 2006 took place without his participation. This is evidenced by the fact that his proposals regarding a new constitutional arrangement were generally not respected and that he commented on the solutions adopted in the new constitution in an analytically sharp but also quite harsh way. Nevertheless, the trace of the expert contribution of Prof. Marković is contained in numerous parts of the 2006 Constitution, which contains no significant deviations from the previous Constitution. Acknowledgments of his expertise, probably unwillingly, were given tacitly by retaining the basic forms of decisions from the Constitution of 1990.

Keywords: *Prof. Ratko Marković. – The Constitution of Serbia of 2006. – New Constitution of Serbia.*

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

34:929 Марковић Р. (082)

ОМАЗ проф. др Ратку Марковићу : зборник радова / [уредник Дарко Симовић]. - Београд : Криминалистичко-полицијски универзитет, 2024 (Београд : Бирограф). - X, 491 стр. : слике Р. Марковића ; 24 cm

Тираж 300. - Стр. IX: Уводна разматрања / Дарко Симовић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад.

ISBN 978-86-7020-521-5

а) Марковић, Ратко (1944-2021) -- Зборници

COBISS.SR-ID 158423049